

Ворони і сови

Іван Франко

I

В однім великім лісі гніздилося багато ворон. Вони жили тут такою збитою купою, що в цілім лісі не було іншого птаха ані звіра: весь ліс був одно вороняче царство. Тільки насеред лісу стояли великі голі скали, в них була велика, простора, темна печера, а в тій печері жили сови, так само великою купою, як ворони в лісі. Вдень ворони були повними панами, кракали, сиділи по деревах і скалах, чули себе вповні свободними. Але коли прийшла ніч і ворони позасипляли в своїх гніздах, тоді вилітали сови зі своєї печери, летіли просто до Воронячих гнізд, забивали кожда по одній вороні і їли їх.

Довгий час терпіли ворони се лихо, але далі не стало їм терпцю. Воронячий цар скликав одного дня весь свій народ на велику нараду і промовив до них:

— Слухайте, дітоньки! Нещастя наше з тими совами! Нападають на нас по ночах, коли ми спимо і не можемо боронитися. Лягаючи спати, ніхто з нас не є певний, чи встане завтра живий. Ні! Так не можна жити! Що нам з того, що ми весь день мучимося, шукаємо поживи, годуємо дітей? А ті дармоїди весь день вилежуються в своїх норах, а вночі хапають нас, як своїх. І адить, ми працюємо — і нас раз у раз менше, а вони дармують — і плодяться та множаться на нашу загибель. Адже ж як так піде далі, то швидко нас зовсім не стане. Радьте, дітоньки, що нам робити?

У того царя було п'ять міністрів, що ще радили його батькові і сиділи на своїх урядах уже довгі літа. Почувши цареву бесіду, вони згідно потакнули головами і сказали:

— Спасибі тобі, царю, що ти скликав сю нараду! Видно, що дуже дбаєш за свій народ. Дай тобі боже всього добра і многі літа прожити.

— Добре, добре, — промовив стурбований цар. — Тільки ж ви, мої мудрі міністри, скажіть тепер своє слово, що нам робити в тій тяжкій пригоді.

Тоді перший міністер, подумавши глибоко, промовив:

— Моя рада така, найясніший царю: сови сильні, ми слабші; сови воюють уночі, ми вночі спимо і не бачимо нічого. Що ж ми можемо їм зробити? Найліпше пішлимо до них свого післанця і просімо, щоби зробили з нами мир, щоби дали нам спокій, хоч би нам прийшлося дати їм навіть який окуп. Адже знаєш, що каже приказка:

З сильнішим не борися,

А радше покорися.

— Гм, — промовив цар, почувши таку раду. — Не перечу, що се дуже розумно, але... Ну, а ти, другий міністре, що скажеш?

— Найясніший пане, — промовив другий міністер, — мені се зовсім не подобається, що радив мій поважний попередник. Просити ласки у нашого заклятого ворога? Не досить, що він повбивав так багато наших, то маємо ще йому кланятися, давати йому

окуп? Ні! Чей же вороняче серце ще не спідліло до решти! Радше помremo всі в чеснім бою, ніж так вижебрувати життя. А до того подумайте! Адже наші вороги не мають ні честі, ні сумління! Адже вони нападають на нас поночі, вбивають сонних і безоружних! Чи ви думаєте, що вони пошанують післанців? А навіть як ми заключимо з ними спокій, то чи ви певні, що вони будуть додержувати присяги? Я певний, що не будуть. А в такому разі ліпше нам обернути всі сили на війну з ними, ніж думати про гнилу згоду.

— Дуже гарно говориш, мій друже, — мовив на се цар, — але... Ну, та послухаємо, що скаже третій міністер.

Сей був старий, немічний і мовив захриплим голосом:

— Гай, гай! Певна то річ, що не ялося нам жебрати спокою, але як же нам і воювати з тими совами? Всі знаємо, що вони міцніші від нас тим, що вони воюють поночі і нападають на сонних. Видамо їм війну, то будьмо певні, що не дочекаємо й до першої ночі: вони нападуть на нас і вимордують усіх до остатка. А моя рада одна: покиньмо сей нещасний ліс і те погане сусідство, тікаймо відси, поки живі та здорові, шукаймо собі іншого, безпечнішого осідку.

— Гм, гм, — муркотів цар, хитаючи головою. — Се також рада! Ну, але почуємо, що скаже четвертий міністер.

— Я би радив, найясніший царю, не квапитися ані з війною, ані з заключенням спокою, ані з утекою, а підождати, що буде далі. Ще, богу дякувати, всі не гинемо. Ану ж сови спам'ятаються і самі дадуть нам спокій, — адже і у них може прокинутися сумління. Або ану ж вони перенесуться десь у інше місце? Все може бути, то найліпше підождімо, що час покаже.

Самий остатній поміж міністрами був старенький, згорблений Каркайло. До нього обернувся цар нарешті і мовив:

— Ну, а ти, Каркайло, що скажеш?

— А що ж я можу сказати? Всі панове, мої попередники, радили дуже мудро. Добрий супокій, але тільки в свій час. Добра і війна, але також у свій час. Не зле навіть утекти від ворога, коли нема й іншої ради; не зле й підождати. Тільки то недобре, коли мій попередник радив зачекати, аж у сов прокинеться сумління і вони самі з доброї волі дадуть нам спокій. Гай, гай, дітоньки! Ви, мабуть, думаєте, що ті сови так собі, з доброго дива, розпочали з нами війну? Ой ні, се у них здавна, від дідів-прадідів такий звичай і така установа. А знаєте чому?

— Ні, не знаємо! — закричали ворони.

— Ну, то слухайте ж, я вам розповім, — мовив Каркайло.

II

Було колись так, що всі птахи зібралися докуп и і почали міркувати, що як же се так, що вони не мають царя? Десь люди мають стільки своїх царів, звірі мають Льва, а ми, бідні птахи, не маємо нікого, хто б нас боронив у нещасті і робив між нами порядок. Нібито Орел називається нашим царем, але що нам з нього за пожиток? Він собі гніздиться по найвищих горах, літає попід саме сонце, а на нас, бідних птахів, хіба тільки погляне, щоб одного або другого вхопити собі на страву. Що нам з такого царя,

що не знає нашого життя, не дбає про наше горе?

Було там багато такого нарікання. Кождий говорив, що знав: кури кудкудакали, гуси гегали, качки квакали, журавлі курлюкали, бузьки клекотіли, дрібне птаство пищало, —одним словом, гомін такий був, що не суди господи. Тільки одна Сова, надувшись, сиділа тихо і вдавала з себе страх мудру. Далі птахи завважили се й кажуть проміж себе:

- Гей, слухайте! Отся Сова мовчить, певно, вона знає більше від нас усіх!
- Певнісінько, — мовили інші, — адіть, яка у неї голова величезна.
- Ще й окуляри на носі! Та вона, певно, весь день у книгах та письмах читає.
- Знаєте що, виберім її за царя. Нам мудрого царя дуже треба.
- Добре, добре!

Пішла така гутірка поміж усім птаством, і всі крикнули:

- Добре, добре! Сова нехай буде нашим царем! Вибираємо Сову! Многая літа Сові!

Як згода, то згода! Зараз почали зносити все, що потрібне для коронації: пташину корону, берло, царський плащ, трон, кадило і дорогі масті. Почалися співи, бузьки дзьобами викресали огню і розложили ватру, накидали в огонь пахучого кадила, — одним словом, парада, як належиться. Аж тут десь-відкись надлітає Ворона. Вона не була на нараді, а тепер, летячи понад те місце, побачила пташину нараду і думає собі:

"Ов, а се що таке? Треба подивитися ближче!"

А птахи й собі, побачивши Ворону, почали гомоніти:

— Ось летить Ворона! Варто би послухати, що вона скаже. Адже ж се також розумна птиця, з вершки рибу виймає, — ану, може, вона скаже нам щось мудрого.

Наблизилася Ворона, привіталася з гуртом та й питає:

— А що се у вас, панове, за зборище таке? Який празник справляєте? Чи Синицю замож віддаєте, чи, може, Чижиковим дітям іменини справляєте?

— Не вгадала! Не вгадала! — загули птахи. — Царя вибираємо.

— Царя вибираєте? От новина! Ну, ну, нівроку! А на кого ж голосуєте?

— Та бачиш, на Сову. Думаємо, що вона наймудріша з нас усіх, то нехай би царювала.

— Сова? Наймудріша? Сова має нам царювати? Та що ви, подуріли чи очей не маєте? Оте головате опудало, ота криводзюба просторіка, що й слова по-людськи не вміє сказати! Вона мовчить не для того, що все знає, а для того, що дурна, як пень. А її окуляри, то одна мана, — вона навіть азбуки не знає! Ні, як має Сова бути нашим царем, то я зараз дам собі обскубти все пір'я і запишуся до повхів або до щурів і не хочу признаватися до того, що з яйця виклювалася! І не могли ви вибрати хоч Паву, хоч Журавля, хоч Соловія — то бодай би видно, що є чим похвалитися. А зрештою пощо вам нового царя, коли маєте Орла? Кажете, що він не дбає про вас. Та певно, він не буде розшиватися, щоб кожному до дзьоба ввіткнути все те, чого кому треба. Се не царське діло. Кождий дбай сам про себе. А для слабих уже се багато значить, коли в тяжкій годині можуть покликатися на поміч міцнішого. Не раз саме ім'я міцного заступника може відвернути від нас лихо так, як від зайців, що покликалися на місяць

— О, о, о! — закричали птахи. — А се що за чудасія? Як то так зайці покликалися на місяць. Ану, говори!

— Слухайте, — мовила Ворона, — я вам розповім.

III

Було то не в нашім краю, а далеко, далеко, в гарячих сторонах. У однім величезнім лісі жило стадо слонів і мало собі свого вїйта Чотирозуба. Жили вони в тім лісі віки вічисті супокійно, аж ось раз настала велика посуха. Всі калюжі, стави, озера і болота повисихали: слони не мали де не тільки купатися, але навіть раз угасити свою спрагу. В такім клопоті зібралася вся громада довкола свого вїйта і говорить до нього:

— Слухайте, дядьку Чотирозубе, чи ви не бачите, яка біда притисла нас? Води нема ніде, хоч гинь. Ми всі ходимо вже по тижневі немиті, а наші діти в'януть та гинуть зо спраги. Адже твоя річ дбати, щоб нам була вода!

— Я й дбаю, дітоньки, — промовив Чотирозуб. — Я вже перед тижнем вислав на всі боки післанців, щоб розвідали, де тут близько чи далеко є погожа вода, щоб нам була для нашої потреби.

Ще він не докінчив своєї промови, коли ось надійшли післанці і говорять:

— Маємо воду! Маємо воду! Ходіть!

Недовго думаючи, зібралися слони і рушили в дорогу. Ішли вони не довго й не коротко, а п'ять днів і п'ять ночей, поки не дійшли до великого а неглибокого озера, що лежало серед лісів на широкій рівнині, порослій корчами та травами. Слонам страшенно подобалася нова домівка. В озері могли купатися і плюскотатися цілісінький день, а вечором знаходили собі багату пашу на рівнині і в околишніх лісах.

Але трафілося так, що на тій самій рівнині здавен-давня жила незліченна сила зайців і кріликів. Під кождим корчем були їх ямки, випорпані в м'якій, пухкій землі. Легко зрозуміти, що як слони закватирувалися сюди, то зайцям прийшлося круто. Зараз у перших днях слони своїми ножищами порозтолучували багато заячих гнізд, подушили багато молодих зайченят, а й старим зайцям не одному допалося: сьому відтолучили одну ногу, другому дві, а вже котрому відтолучили голову, той був щасливий у бога.

Бачачи таке своє нещастя, збіглися всі зайці на раду. Там-то було йойкання, плачу та нарікання! Одні радили забиратися з сеї рівнини і тікати щодуху, куди ноги несуть, бо де ж таки! Слони такі великі і міцні, що зайцям навіть не думати про те, щоб їм опертися. Але інші, розумніші, кажуть:

— Та чекайте ж бо! Ще не амінь, щоб ми так ні сіло ні пало покидали свою рідну батьківщину. На кождий спосіб є таки спосіб. Треба тільки подумати.

Довго вони думали сюди і туди й не могли нічого видумати. Далі виступив один заєць, Довгослух називався, і мовить:

— Чекайте, браття! Я маю спосіб і надіюся, що ще нині позбудемося тих непрошених гостей.

І, не говорячи нічого більше, він пішов у гущавину, де паслися слони. Наблизившись, він привітав їх чемненько і мовить:

— Заведіть мене до свого вйта, маю йому сказати щось дуже важне.

Слони завели його до Чотирозуба. Ставши перед ним на задні лапки, Заєць мовив:

— Великоможний пане! Приходжу до тебе не з власної волі, а яко післанець нашого ясного і безсмертного царя Місяця.

— Так? То Місяць є вашим царем? — мовив Слон.

— Так, є, він наш цар і наш патрон. І він посилає мене до тебе і велить заявити тобі ось які слова: "Моє серце засмучене, моє лице затемнене, моя душа в тяжкій жалобі. Бо прийшли слони, не питавшись, заняли мою рівнину, не просившись, збовтали моє озеро, не дозволявшись. І своїми ногами вони потолочили домівки моїх підданих, повбивали невинних дітей, покалічили старців і жінок, пролили на землю кров неповинну". І говорить тобі наш ясний цар Місяць моїми устами: "Загніваюсь тяжко на тих злочинців, переми́ню їм усю воду в кров, а всю пашу в бодяки, напущу на них тяжкі хвороби і зарази, коли захочуть довше противитися мені".

Почувши сю промову, Слон Чотирозуб аж о світі нестямився. Як кождий такий валило, він був добродушний і м'якосердий.

— Ой господи! — скрикнув він. — Та ми ж і не знали нічогісінько. Ой лишенько, і так ні з сього ні з того, чи бач, у які тяжкі гріхи вскочили. Ще й гнів святого Місяця на себе навели! Що ж нам тепер робити?

— Ходи, великоможний пане, — мовив далі Заєць Довгослух, — ходи зо мною! Стань перед ясним лицем нашого патрона, перепроси його, може, він тобі скаже, що маєш робити.

Слон з тяжким серцем пішов за Зайцем. Була ясна місячна ніч. Місяць вповні стояв на небі, а Заєць попровадив Слона просто до озера.

— Ось бач, великоможний пане, — мовив він, — наш патрон власне купається в своїм озері. Поклонись йому здалека, але не говори до нього нічого! Бачиш, який він сумний, які зморшки на його лиці! Се він гнівається на вас.

Слон поклонився Місяцеві і стояв тихо на березі озера.

— Доторкнися трубою до сього посвяченого озера, — мовив далі Заєць. — Може, святенький Місяць дасть тобі який знак, що маєш робити далі.

Слон послухав Зайцевих слів і встромив свій хобот у воду. В тій хвилі гладка поверхня озера зморщилася, захвилювала, і з нею разом захвилював також образ місяця, відбитий у воді.

— Ну, тішся, великоможний пане! — радісно мовив Заєць. — Наш цар приймає твій поклін — бачиш, як прихильно похитав головою! І велить тобі з твоєю громадою йти далі на схід сонця. Пройдете три дні дороги і знайдете там інше озеро і іншу рівнину і будете там жити щасливо.

Радісно поклонився Слон ще раз Місяцеві і пішов. Ще сеї самої ночі всі слони забралися з сього місця, а зайці живуть там і досі в спокої.

— Отеє, мої любі, — мовила далі Ворона, — що значить мати сильного опікуна. Само його ім'я, сам його образ може відстрашити ворога. Ну, а Совою кого ви відстрашите? Та й ще якби ви знали, що то за погана, злодійська, підла та підступна

птаха! Недаром вона боїться денного світла! У неї сумління злочинське, он що! А мати такого злодія царем, то се вийде на те саме, як Воробець і Костогриз, що до Кота на суд ходили.

— А се як було? — гуртом запитали птахи.

— То ви не знаєте сього? — мовила Ворона.— Ну, добре, то слухайте ж, я вам оповім.

IV

Одного разу,— так оповідала Ворона,— мала я своє гніздо на вершку здоровенної крислатої тополі. Недалеко мене, в конарі тої тополі, в гарному дуплі звив собі гніздо Воробець. Дуже він мені подобався, бо був добрий сусід і розумна голова. Бувало вечором до заходу сонця не раз сидимо в своїх гніздах і розмовляємо з ним про всякі речі. Щира душа була!

Та ось раз, як настала пора достиглого проса, мій Воробчик як полетів рано, то вечором не вернув.

"Що се з ним сталося? — подумала я. — Не дай боже, чи не трафилася йому яка лиха пригода! Може, хто бідолаху вбив або в сильце зловив у просі?"

Посумувала я, та що було робити. Минула ніч, Воробця нема. Минув день, далі другий і третій, його таки нема.

"Певно, загиб десь, неборак", — подумала я.

Четвертого дня прилетів Костогриз, посидів на тополі, а побачивши дупло і в ньому порожнє гніздо, вліз у нього. Переночував одну ніч, і сподобалась йому Воробцева домівка. Другого дня вже він зовсім розгосподарився тут.

Не дуже се мені сподобалося, бо з костогризами і сороками я не люблю водити компанії. "Але що, — думаю собі, — Воробця нема, то яке ж я маю право боронити кому іншому оселюватися в його хаті? Про мене, нехай собі й Костогриз сидить".

Аж ось десь так за тиждень прилітає мій Воробець. Він літав у сусіднє село на проса, і такий прилетів повний, круглий та товстенький, як грудка масла. Побачивши Костогриза в своїм гнізді, він крикнув до нього:

— Гей, ти, побратиме! Се моє гніздо. Коли ти, буває, заблудив сюди знехочу, то прошу тебе, забирайся власним коштом із моєї хати.

— Овва, який мені господар! — огризнувся Костогриз, вивставивши голову з дупла. — Се моя хата, не твоя! Відки приходиш випрошувати мене з мого власного кута?

— Твоя хата? — скрикнув Воробець, і чубок йому настобурчився від гніву. — Що се ти говориш? Яким правом вона твоя?

— Таким правом, що я сиджу в ній.

— Ге, ге! То се злочинське право. Я її будував, я в ній жив цілий рік, а ти розбоєм забираєш мені моє! Геть відси!

— Коли мені не хочеться! Я тут пан, а ти махай собі на зламану голову!

Одним словом, посварилися оба порядно, а далі стали на тім, щоб іти до суду.

— Се не може бути! Я мушу дійти свого права! — гарячився Воробець.

Я чула сюю розмову і зацікавилася дуже, якого-то судію вони собі знайдуть. Тож,

коли оба противники полетіли, я назирцем за ними.

Летять вони низом, а я горою. Видно мені все довкола. Бачу, недалеко нашої тополі мав своє гніздо дикий Кіт. Він якраз тоді лежав у засідці і чув сварку Воробця з Костогризом. А як вони договорилися до того, щоб іти до суду, мій Кіт живенько скочив на високий камінь, став на одній нозі, впер очі в сонце, підняв передні лаби, мов хреститься набожно, і, знай, муркоче святі приповідки:

Не чини Другому, що тобі не мило!

Над сто добрих слів вартніше одно добре діло.

Як хвіст не криє пса від мух і від сльоти,

Так мудрість без пожитку є сама без чесноти.

Вартніший овес, ніж солома вівсяна,

Від молока вартніша є сметана,

Вартніший плід, аніж гілляка та,

А від життя вартніша чеснота.

До досконалості провадять три дороги:

Для бідних не щади підмоги,

Для добрих май в душі зичливість,

Для всіх же — справедливість.

Воробець і Костогриз, летячи якраз попри те місце, побачили Кота. Вони зупинилися і чули його побожні муркотання.

— Слухай, — мовив Костогриз. — Ось тобі побожний муж! Якийсь святий стовпник. І мудрий, і справедливий, то певно. Ходімо до нього, вже як він нас не розсудить справедливо, то я не знаю, де нам знайти ліпшого суддю.

— Але ж се Кіт! — мовив Воробець. — Се наш заклятий ворог. Як же нам іти на суд до нього?

— Ну, то станьмо здалека, — мовив Костогриз. — Посідаймо ось тут на гілляці і розповіджмо йому свою справу.

— Добре, посідаймо.

І справді, оба супірники сіли на гілляці над самим Котом, поклонилися йому, а Костогриз промовив:

— Святий стовпниче! Бачачи твою побожність і важку покуту і чуючи твої справедливі слова, ми приходимо до тебе, щоб ти розсудив нашу справу. У нас зайшла сварка. Вислухай нас, а котрого признаєш неправим, того можеш з'їсти.

— З'їсти! — жалібно промовив Кіт. — Але ж, дітоньки, що ви мовите! Вже три дні і три неділі, як я зарікся їсти м'ясні страви і мордувати божу живину. Ні, я не з'їм, але розсуджу вас по святій, щирій правді. Тільки, мої серденятка, я старий, глухий. Ходіть ближче, ось тут коло мене, і розповіджте, що се за сварка зайшла поміж вами!

Оба супірники повірили хитрому Котові, злетіли з гіллячки і поставали перед ним. А йому, драпіжникові, тільки того й треба було. Одним мигом скочив, ухопив одного в свої ostrі пазурі, а другого в зуби, позагризав обох і, радісно муркотячи, поніс до свого гнізда.

— Отак, — закінчила свою річ Ворона, буде й вам усім, коли вибирете собі Сову на царя. Вночі ви спите, а вона видить і літає і буде вам шкодити. А вдень, коли ви літаєте, коли вам треба підмоги, вона сліпа, не бачить нічого і спить у своїм дуплі. Яка ж вам користь із такого царя?

Почувши се, птахи подумали:

"Правду мовить Ворона. До хріну нам такий цар здався! Краще забираймося геть і жиймо так, як жили досі".

І недовго думаючи, всі вони розлетілися, кождий у свою дорогу. Лишилася тільки Сова і Ворона. Сова сиділа на престолі, ждала коронації і дивувалася, чого се нараз усі птахи порозліталися. Тоді Ворона почала кпити собі з неї.

— А що, кумонько, довго тобі ждати? Та ти ліпше не жди, бо з твоєї коронації і так нічого не буде. Хіба не бачиш, що всі птахи розлетілися?

— Га, погана Вороно! — скрикнула Сова.— Я знаю, се ти наструнчила їх против мене. Але чекай, я тобі сього не дарую. Віднині я і весь мій рід виповідаємо війну тобі і твому родові, аж доки Сова не буде царицею над усіма птахами.

— Отся війна, мій царю, — мовив старий Каркайло, — ведеться й досі і не скінчиться, мабуть, ніколи, бо на те нема надії, щоби птахи вибрали ще колись Сову за царя.

— Так що ж нам в таких разі робити? — спитав воронячий цар.

— Я думаю, — мовив Каркайло, — що треба з усіх тих рад, які тут досі були висловлені, взяти потрошка з кожної. Треба післати когось між сови — се так. Треба воювати з ними — се певно. Та наразі треба держатися в спокою — се розуміється. Щоб нас не повбивали, мусимо втікати, а коли хочемо побідити — мусимо підождати. Але до того всього треба ще одного. Треба способу, щоб усі ті річі злучив у одну цілість. Треба хитрості.

Всі ворони сиділи, пороззявлявши дзьоби, при тій премудрій раді, але ніхто не розумів її гаразд.

— Мудро ти радиш, дядечку, — мовив воронячий цар, — але нехай мене суха ялиця поб'є, коли я розумію, до чого ти гнеш.

— До того гну, що треба нам узятися на хитрощі в війні з совами, ось що! — мовив Каркайло.— Треба нам мати одну раду і зробити з ними так, як три круки зробили з Яструбом.

— А як же вони зробили з ним? — запитав воронячий цар.

— Е, то цікава історія, — мовив Каркайло. — Слухайте ж, дітоньки, як то колись було.

V

Летіли раз три круки, та й голодні ж. Дивляться, а Яструб згори вдарив на хату, зловив Голуба і несе його в пазурах до лісу, щоб поснідати.

— От би нам хоч отакого Голуба дістати! — зітхнув один Крук, сидячи на смереці.

— Всі три ми не були б ситі, але хоч троха б занеслися, — додав другий.

— Ану, відберімо від Яструба його добичу! — мовив третій.

— Відберімо, але як? Сильний, драбуга, а добровільно не дасть.

— А може, й дасть. Слухайте, що я придумав, — мовить третій Крук.

Усі три стулилися головами до купи, пошепталися собі щось по-своєму, а потім живенько розлетілися, так що Яструб і зовсім їх не бачив, і посідали собі кождий на окремій деревині, та так, щоб Яструб, летячи до лісу, мусив летіти попри них. Коли Яструб наблизився до першого Крука, сей злетів із деревини, порівнявся з ним та й кричить:

— Добрий день вам, нанашку!

— Доброго здоров'я! — буркнув Яструб, а сам дивиться на Крука тим оком, що на Пса. Мовляв: а тебе яка біда до мене несе?

— Ов, видно, що тісно коло вас, нанашку, — мовить Крук, — коли ви вже пустилися вудвудів ловити.

— Яких вудвудів? — крикнув Яструб. А треба вам знати, що Яструб радше згине, ніж би мав Вудвуда з'їсти: страх не любить його запаху.

— А отже Вудвуда несете, нівроку вам, — кепкує Крук.

— Що ти осліп, чи що? Не бачиш, що се Голуб? — лютиться Яструб.

— Голуб! — дивується Крук. — Агій! Перший раз такого Голуба бачу. Я би присяг, що се Вудвуд. Ну, та коли так хочете, то нехай вам буде й Голуб.

І полетів геть. Яструб летить далі, злий уже, аж назустріч йому другий Крук.

— Здорові були, дядьку!

— Щезай зі своїм родом поганим! — крикнув на нього Яструб.

— Ов, а ви чого такі недобрі? Та я тому не винен, що пострічався з вами. Чи, може, соромно вам, що я побачив, як ви Вудвуда несете? Що ж, дядечку, голод не тітка. Як нема Голуба, то треба грішне тіло хоч Вудвудовим м'ясом нагодувати.

— Та чи ти з глузду зсунувся, чи що? Хіба не бачиш, що се Голуб, а не Вудвуд?

— Я, дядечку, добре бачу, але вам з великого голоду троха баки забило. Ну, та ви не бійтеся. Я ж вам вашого Вудвуда не відбираю. Смакуйте його на здоров'я. Я би й так не взяв його до рота, аби ви мені не знати що давали... Тьфу!

І полетів геть.

"Що за помана! — думає собі Яструб. — Чи я дурний, чи вони? А може, й справді я в поспіху замість Голуба та анахтемського Вудвуда зловив? Тьфу!"

Нюхає — справді пахне щось не теє, не Голубом. Але подоба Голуб'яча. Та вже, бідний, починає власним очам не вірити.

— Може, й справді у мене яка куряча сліпота, або що? От зажду. Он летить іще один Крук, що то він скаже?

І справді супроти нього надлетів третій Крук.

— Здорові були, дядечку! — закричав він. — А куди ви сього Вудвуда несете? Чи, може, Медведя кольки сперли, а ви хочете дати йому вудвудятини замісто лікарства?

— Сказися ти із своїм Медведем і з вудвудятинною! — скрикнув застиданий Яструб і випустив Голуба з кігтів. Справді, коли тобі три скажуть, що ти п'яний, то лягай спати, а коли три свідки сказали, що се Вудвуд, то хай йому цур!

І він полетів геть, а круки кинулися на Голуба і з'їли його.

— От так-то, милостивий царю, і ми повинні дібрати способу, щоб побороти наших ворогів, — закінчив свою промову Каркайло.

— Дуже добре, — згодився цар, — але який же може бути спосіб? Скажи, коли знаєш, бо я ніяк його не придумаю.

— Один способець я знаю, — мовив Каркайло, — але сей можу сказати тільки тобі самому в чотири очі.

— Га, коли не можна інакше, то нехай буде й так! — мовив цар і попровадив Каркайла до свого покою, а замкнувши двері, промовив:

— Ну, тепер говори!

VI

Слухай, царю, — мовив Каркайло. — Мій спосіб такий. Вчинися ніби гнівний на мене, викинь мене за двері, перед усім народом кричи, що я хотів тебе зрадити, дав тобі злу раду, побий і покровав мене порядно, але то порядно, не жаліючи, а покинувши мене в лісі, зберися з усім народом і лети геть із цього лісу. Лети далеко, аж на Чорногору, і там чекай на мене. Я тим часом постараюся дістатися до сов'ячого замчища і вигледіти, як би можна їх найлегше побороти. А коли все розвідаю гаразд, тоді прилечу до вас і дам вам знати. Не бійся за мене! Я певний, що все мені удасться як слід.

Обговорили справу докладно, і цар згодився на Каркайлову раду. З лускотом він відчинив двері, б'ючи Каркайла крильми і дзьобом і дряпаючи його кігтями. А коли викинув його на вільне місце, почав перед цілим народом кричати:

— Ах ти, зраднику! Ах ти, запроданче! То такий ти мені вірний! Ні, я розірву тебе на шматочки!

І він бив і дряпав бідного Каркайла, поки сей, знівечений і закровавлений, не впав на землю.

— Там і гинь! — крикнув цар. — А ви, дітоньки, збирайтеся всі в дорогу! Справді бачу, що годі нам тут жити, коли під самим моїм боком, як гадюка, клубиться чорна зрада. Ходімо шукати собі іншого помешкання!

З великим вереском і гамором піднялися ворони із своїх предковіцьких гнізд, попрощалися із своєю батьківщиною і під проводом свого царя і його міністрів полетіли на Чорногору.

Сови в своїм замчищі чули сей вереск і гамір, але не знали, що він значить. Аж коли настав вечір і стемнілося добре, вони вилетіли своїм звичаєм на полювання. Кинулися сюди-туди до воронячих гнізд — пусто, як вимів. Не то ворони жадної, але навіть живої душі нема. Що за диво! Шукають сови, шпають по лісі, аж чують, під одним дубом щось стогне і треплеться. Прилетіли ближче, а то Крук.

— А, ось тут ти нам! — закричали сови і кинулися, щоб розірвати його.

— Стійте, панове, — слабим голосом промовив Каркайло. — Не вбивайте мене! Самі бачите, мені вже й так небагато до смерті. Але прошу вас, заведіть мене до свого царя! Я хотів би перед смертю сказати йому одну дуже а дуже важну річ.

Послухали сови Каркайлової просьби, взяли його легенько за крила і принесли до свого царя Пулоокого.

— Що ти за один і що маєш мені сказати? — грізно запитав цар.

— Могучий і славетний царю, — мовив Каркайло, ледве держачися на ногах. — Я зовуся Каркайло і ще сьогодні був я найстаршим міністром воронячого царя. Але через свою прихильність до тебе, через свою раду я попав у неласку, потерпів ганьбу і побої, з котрих, мабуть, уже й не видужаю.

— Що ж се за історія була у вас, і де подівся ваш цар з цілим своїм народом?

— Полетіли геть зо страху перед вами. А я радив своєму цареві не задиратися з вами, післати до вас післанців з дарунками і жити з вами в злагоді. Ой лишенько моє! Цар не тільки не послухав моєї ради, але признав мене зрадником і мало не вбив.

— Куди ж він подався?

Каркайло прикинувся, що зовсім умирає, і простогнав:

— Ох, милостивий царю! Вмираю. Вели своїм лікарям оглянути і позавивати мої рани. Вели дати мені троха води і дечим покріпитися. Я хотів би виявити тобі всі замисли і плани мого нещасного царя і його злих дорадників. Я був на їх нараді. Я чув, яку пекельну штуку придумали вони напротив вас, і хотів би перед смертю остерегти тебе.

Цареві Пулоокому аж мурашки пішли поза плечима, коли почув Каркайлову мову. Живенько він велів лікарям оглянути й позавивати його рани, велів слугам нагодувати і напоїти його, а коли Каркайло вже почувся ліпше на силах, велів привести його перед себе і мовив:

— Ну, говори!

VII

Злі дорадники — то для царя найбільше лихо, — промовив Каркайло, стоячи перед совиним царем Пулооким. — Таке лихо впало тепер на нашого воронячого царя. Конечно забажалося йому воювати з вами, а хто противиться тій безумній війні, той у нього зрадник. І як вони там на раді ламали собі голови над тим, яким би то способом воювати з вами! Одні радили накликати на вас яструбів, другі хотіли входити в союз з мишами і щурами, інші наставляли на те, щоб ворони перемогли себе і не спали вночі та боролися з вами око в око. Ну, я з усього того сміявся, бо знав, що з того не може бути нічого путнього. Аж коли один міністер почав радити, щоб вислідити ваше замчище і всі ваші сховки і напасти на вас за дня, поки ви спите, та повбивати вас усіх загалом, отоді моє серце стислося страхом за вашу долю. Бо я знав, що вдень ви безоружні так само, як ми вночі.

— Чи бач, які мудрі, — скрикнув цар Пулоокій. — Вдень на нас напасти лагодяться! Ну, се справді не добром пахне.

— Я се знав, вельможний царю, — мовив Каркайло, — і для того щосили підняв голос против такої ради. "Як то, — говорю, — ми мали би хапатися такого нечесного способу і нападати на сонних? Адже се була би вічна ганьба для воронячого роду!"

— Так, так! — заверещали всі сови. — Вічна ганьба для вас! Се нечесно, се зовсім

погано! Фе, фе, фе!

— А по-друге, — говорив Каркайло, — нібито так легко вислідити сов'ячі криївки. Адже в їх замку панує вічна п'тьма, і ви хоч влетите там, то таки не побачите нічого.

— Адже правда! — скрикнули сови, і всім відразу легше стало на душі.

— Але даремні були мої слова, — говорив Каркайло. — Раз напосілися наші на війну, то хоч що говори їм, усе мов горох на стіну. Тоді я встав і кажу: "Га, коли так, то я не бачу іншого способу, як піти і донести про все совам. І поки ще ви зберетеся на сю безглузду війну, вони зараз сеї ночі вискочать із свого замчища і повбивають вас усіх". Ті слова зробили величезний переполох між воронами. Але цар, здурілий від воєнного запалу, кинувся на мене зі своїми міністрами і давай мене бити, дзьобати, дряпати і калічити. Там би я, певно, був пожив смерті, якби не був запхався під коріння старого дуба, звідки вже не могли мене витягнути. Тоді цар крикнув:

— Ну, досить йому. Маю надію, що сей зрадник тут і сконає, в тій ямі. А ми всі летімо в чужий край, за дев'ять гір. Там будемо безпечні, поки наші шпіони не оглянуть добре сов'ячого замчища. А тоді ми прилетимо, ввірвемося в їх криївку і повбиваємо їх усіх до нащадка.

Всі мовчали, почувши таку мову. Задумався й цар Пулоокій. А було у нього також п'ять міністрів. От він покликав їх перед себе на нараду і сказав:

— Панове! Самі бачите, яка справа. Отсей Каркайло, найстаріший міністер нашого ворога, є в наших руках і розповів нам усі замисли нашого противника. Що ж нам тепер робити?

VIII

Перший міністер, подумавши хвилю, промовив:

— Я, милостивий царю, міркую, що треба нам скористати з того союзника, що так несподівано приходить до вас. Приймімо його гостинно і будьмо йому вдячні за те, що остеріг нас перед грізною небезпекою.

— То добра рада, — мовив цар. — Ну, а ти, другий міністре, що скажеш?

— Я також не маю нічого против того, — відповів другий міністер, — а тільки думаю, що нам треба ще покористуватися радами сього Каркайла на те, як далі провадити війну з воронами. Для того я думаю, що, скоро тільки він дійде до сили, нехай веде нас на те місце, де схоронилися ворони. Полетимо під його проводом, повбиваємо всіх наших ворогів, а тоді будемо безпечні.

— Розумно радиш, — мовив цар Пулоокій. — Ну, а ти, третій міністре, що скажеш?

— Я також не маю нічого против того, щоб гостинно прийняти отсього нашого полоняника. Тільки я не був би за тим, щоб ми летіли шукати наших противників бог зна куди, за дев'яту гору. Коли Каркайло є такий щирий наш прихильник, то нехай же він удень пильнує нашого замку від несподіваного нападу, а вночі ми й так нікого не боїмося.

— Дуже розумно говориш, — сказав цар. — Ну, а четвертий міністер що скаже?

Четвертий міністер називався Пугукало. То був понурий Сич, хорий на селезінку, і привик усе бачити в найчорніших красках. Він досі слухав промов своїх товаришів з

дуже невдоволеним видом і аж вертівся на своїм місці. Тож тепер, коли цар велів йому сказати свою думку, він мусив відхлипнути добру хвилю, щоб втихомирити свою злість і говорити спокійно, як належить перед царем.

— Не розумію, великоможний царю, — мовив він, — відки се взяли мої шановні попередники, що отсей Каркайло є такий великий наш приятель. Що він сам видає себе за нашого приятеля, се для нас дуже непевне свідоцтво. Все те, що він набалакав нам про воронячі замисли, по моїй думці, чиста брехня. А бодай ми не маємо на те ніякого свідоцтва, крім одного його. Правда, ворони покинули свою домівку і полетіли геть. Але чи конче з тої причини, яку подає Каркайло? Сумніваюся. Правда, ми знайшли його побитого і покровавленого, але чи конче задля тої ради, яку він нібито мав дати своєму цареві? Сумніваюся! А що коли він є тільки воронячий шпідіон? Бо скажіть, будьте ласкаві, з якої речі він має бути таким гарячим нашим приятелем, за якого видає себе? Я сього не можу зрозуміти.

Похнюпив голову цар Пулоокій, позвішували дзьоби й інші міністри, почувши ті слова. Та й справді, з якої речі прийшов Каркайло бути таким завзятим сов'ячим приятелем? Тут щось непевне.

Але Каркайло чув сю промову і був приготований до відповіді. Він затріпотав крильми і попросив голосу.

— Ну, Каркайло, — мовив цар Пулоокій. — Чуєш, що каже мій міністер Пугукало. Здається, хочеш щось відповісти на його слова.

— Так, вельможний царю.

— Ну, добре, говори!

IX

Якби я був на твоїм місці, вельможний царю, — мовив Каркайло зворушеним голосом, — то отсей пан Пугукало був би у мене найстаршим міністром. Він справді великий патріот і розумний муж, він щиро дбає про твоє добро. Та, на жаль, дечого він не знає, що повинен би знати. Я йому з того не роблю закиду, бо ж се звісна річ, що батьківське добро забувається. Але коли він тут порушив питання, чому я такий прихильний до сов'ячого роду, то мушу оповісти сю історію. Давно се було, буде тому з п'ятдесят літ. Я вже тоді був міністром у мого царя, а батько отсього пана Пугукала був ще молодим парубком. Отже, трафілося раз так, що він, літаючи кудись далеко за поживою, заблудив, запізнівся і не міг трафити до свого замку. Ранок наскочив, бідолаха мусив заночувати в нашій лісі. Скоро тільки його побачили ворони, зараз кинулися з великим вереском і хотіли його вбити. Почувши сей вереск, я прилетів на місце і питаю, що тут за стиск і товкіння?

— Сова! Сова! — закричали ворони. — Ади, онде Сова сидить! Треба її вбити.

Бідний Пугукало сидів на гілляці мов купка нещастя. Ворони купами нападали на нього, били його дзьобами, дряпали пазурами, рвали на ньому пір'я. Даремно він боронився — ворогів було багато, вони оглушували його своїм криком. Жаль мені зробилося бідного парубка. Я крикнув до своїх:

— Стійте! Хіба не бачите, що се не Сова?

— Не Сова? — здивувалися ворони. — А що ж таке?

— Пугукало.

— От тобі й на! А Пугукало хіба не Сова?

— Ні, не Сова, а Пугукало.

— А-а-а!

Я забив воронам клина в голову.

— Так що ж нам робити?

— Дайте йому спокій! — мовив я.

— Га, коли ти кажеш...

— Так, так! І наказую в імені царя.

Почувши се, ворони розлетілися, а я взяв бідного Пугукала з собою до гнізда, захистив його аж до ночі і таким способом урятував його від смерті. Він поклявся мені віддячити се і додержав слова. В війні, яка вибухла між нами а вами, він усе оминав моє гніздо і ніколи не дозволяв робити мені кривди. А раз, коли я, запізнившись на царській раді, пізнім вечором вертав додому і попався вже в пазури одній Сові, він кинувся і вирятував мене з неминучої погибелі. Отоді-то й я поклявся бути до смерті вдячним не тільки йому, але й цілому сов'ячому родові. Отся присяга змушувала мене завсіди промовляти на царській раді против війни з вами. Вона змушує мене тепер, коли мій цар прогнав мене, служити вам усею вірою і правдою. От тим-то, вислухавши всіх тих рад, які виголошувано тут, я найбільше врадувався, почувши слова шановного Пугукала. Справді, убийте мене ось тут на місці. Се буде найліпше для мене. Бачте, мене також болить серце за моїм родом. Я є також воронячий патріот і волю десять разів згинуті, ніж би мав провадити вас на против моїх братів.

Усі міністри були дуже зворушені сею промовою, і самому цареві мало сльози не стали в очах. Він обернувся до свого найстаршого міністра і запитав його:

— Ну, а ти що скажеш?

— Я думаю, милостивий царю, що вбивати сього чесного старця нам зовсім не подоба. Так само не подоба нам робити з нього шпіона і змушувати, щоби провадив нас против своїх. Приймім його з повагою, пригорнімо до себе так щиро, як на се заслугує; слухаймо його мудрих рад, але, розуміється, маймо все свій розум.

— І я так думаю, — мовив цар Пулоокій.

З радісними криками повели сови Каркайла до свого замку. А коли стали при вході, Каркайло заслонив свої очі правим крилом, зупинився і промовив до царя:

— Вельможний царю! Не годиться мені вступати в твої високі палати!

— А то чому? — зачудований, запитав цар.

— Сядь ось тут, я скажу тобі.

Цар і всі міністри посідали при вході печери, а Каркайло сів перед царем.

— Ну говори! — мовив цар.

Х

Від могого покійного батька, — мовив Каркайло, — (швидко мине сто літ від його смерті), — чув я, що давно колись ворожила одна премудра Сова про будучину вашого і

нашого роду. З тої ворожби мені досі пам'ятається один вірш:

Крук у сов'ячій гнізді —

Бути совам у біді.

А я не хотів би наводити біди на твою домівку, вельможний царю, і для того прошу тебе, лиши мене ось тут, знадвору. Я зроблю собі гніздо край брами вашого замку і, як вірний сторож, буду пильнувати за дня, щоб мої свояки не вдерлися до вас і не наробили вам якої шкоди.

Цар і його міністри згодилися на се, тільки один Пугукало недовірливо похитав головою.

— Ну, що, Пугукало, — обізвався до нього цар Пулоокій, — тобі знов щось невлад?

— Невлад мені, вельможний царю, що ви всі так вірите сьому старому брехунові. Ані мій покійний батько не говорив мені нічого про приязнь з Круком, ані я ніколи не чув такого пророцтва.

— Е, чи одного-то не раз чоловік не чув і не знає, а воно, проте, правда, — відповів Каркайло.

— А я боюся, — говорив далі Пугукало. — Не вмію вам сказати чого, а боюся. Здається мені, що не можу заснути в замку, де Крук буде придверником. І все мені пригадується історія Лисички з ямою.

— Що се за історія? — запитав цар.

— То так собі, проста історія, але є в ній добра наука.

— Ну, говори, говори!

XI

Була собі раз Лисичка, — мовив Пугукало, — і жила собі в вигідній ямі. От раз вона пішла на полювання і забарилася досить довго. Вертає десь коло полудня, дивиться — ай, лишенько! Перед її ямою на піску видно сліди Леопарда, обернені до ями, а слідів, обернених із ями, не видно.

"Е, — думає собі Лисичка, — тут щось негарно. Виджу сліди Леопарда, звернені до ями, а слідів із ями не виджу. Значить, Леопард заліз у мою яму і сидить там, чекає, щоб мене з'їсти. Ов, біда! Що би тут зробити, щоб переконатися, чи він справді є в ямі?"

Подумала Лисичка та й зараз видумала спосіб. Стала перед ямою та й крикнула.

— Добрий день, ямо!

А в ямі справді сидів Леопард. Він усю ніч набігався по лісі, не зловив нічого, а зголоднівши, заліз у Лисиччину яму, думаючи: "Тут, у тій ямі, певно, живе якийсь звір. Тепер його нема дома, пішов на лови. Але я підожду, коли він поверне з ловів над раном, то вхоплю його і з'їм".

Але бідолаха не на такого звіра наскочив! Лисичка стоїть при вході та й кличе:

— Добрий день, ямо!

У ямі тихо. Крикнувши так кілька разів, Лисичка нібито розгнівалася.

— Що ти, погана ямо! — крикнула вона. — Не хочеш відповісти мені? Ти вже забула, як ми умовилися з тобою, що ти маєш мовити мені, коли я прийду до тебе? Ну, та про мене, не хочеш говорити, то я піду геть, пошукаю собі іншої ями.

А Леопард сидить у ямі, слухає Лисиччине балакання та й міркує собі:

"Певне, ся Лисичка мала з ямою умову, що яма мала відповідати їй на питання. А тепер яма перелякалася мене та й мовчить. Дай крикну я сам"

І, недовго думавши, як не завие:

— Добрий день, Лисичко!

А Лисичці тільки того й треба! Почувши Леопардів голос, як не драпне щодуху! Побачила небога, що справді її яма не порожня. Отак і нам, вельможний царю, треба би бути осторожними, як та Лисичка, — закінчив своє оповідання Пугукало.

— Фе, фе, Пугукало! — сказав йому цар. — Зовсім не до ладу твоє оповідання! Адже сам чуєш, як широко промовляє Каркайло, як він сам упереджує нас, щоб ми були якнайосторожніші. Стидайся бути таким злим і недовірливим! А ти, друже Каркайле, не слухай його балакання! Жий собі безпечно під моєю опікою і гніздися, де хочеш. Я певний, що ти в кождім випадку поступиш собі мудро і відповідно.

І з тим словом цар Пулоокій з усім своїм народом влетів до сов'ячого замку на Денний спочинок, а Каркайло лишився надворі.

— Слухайте, мої діти, свати і свояки! — мовив Пугукало. — Не вірю я сьому Крукові і вам раджу не вірити. Щось мені не добром пахне від нього. Волю заздалегідь покинути сей замок і сього бідного засліпленого царя і шукати собі іншого притулку, ніж бодай один день проспати під його доглядом. А ви як думаєте?

— І ми так думаємо! — загукали свояки. — Веди нас, летимо за тобою.

І, зібравшись, вони полетіли шукати собі іншого осідку.

А Каркайло врадувався, бачачи се. А коли розвиднілося, він добре оглянув сов'ячу печеру, що мала всього один вузький вхід, і мовив сам до себе:

— Отее ті дурні сови називають своїм замком, своєю обороною! Та се властиво є нагла смерть і вічна небезпека, а не оборона. Чекайте лише, я вам покажу, яка вам тут буде оборона!

XII

Минали дні за днями. Каркайло все ще вдавав із себе слабого, не літав на полювання, а годувався мишами та пташками, що на розказ царя Пулоокого приносили для нього сови. Але він розпочав будувати собі гніздо. Літаючи по лісі, він збирав сухе ломаччя, зносив його і кидав проти входу сов'ячої печери. В середині тої купи він зробив собі постіль із сухого листя і сухої трави. День у день та купа робилася більшою і почала помалу загороджувати вхід сов'ячої печери.

— Се я навмисне роблю, — пояснив він цареві Пулоокому. — Кілька разів уже літали тут воронячі шпіони, хотіли вислідити вхід до вашого замку, але тепер за сею купою ломаччя не зможуть добачити його.

Дурні сови ще й раді були, що Каркайло так вірно пильнує їх замку, а у Каркайла тим часом було своє в голові. Одного ранку, вибравши відповідну пору, він знявся зі свого гнізда і щодуху полетів на Чорногору. Прилетів у ранні обіди і став перед царем.

— А, вітай, Каркайло! — радісно скрикнув воронячий цар. — Довго тебе не було. Ми

вже думали, що тебе й на світі нема. Ну, що, як стоїть наша справа?

Всі ворони здивувалися, що цар так приязно говорить з Каркайлом, котрого колись так люто бив і лаяв. Але Каркайло, не відповідаючи на царське привітання, заговорив живо:

— Все гаразд, вельможний царю! Настала пора до діла. Вели всьому народові зараз братися в дорогу. А живо! Від поспіху залежить наша перемога.

Цар зараз велів воронам здійматися на крила.

— Слухайте мене, діти, — мовив Каркайло. — Як будемо летіти через ліс, хапайте кожний у дзьоб чи в кігті суху ломаку, яку хто може донести, і гайда за мною!

Полетіли. Добре з полудня станули в лісі, з котрого перед кількома тижнями мусили були тікати перед напасливими совами. Каркайло велів усім бути тихо і збирати ломаки в лісі, а сам полетів на близьке пасовисько. Там вівчарі наклали були огонь і, покинувши його на хвилину, пішли завертати вівці. Сю хвилину вигледів Каркайло, вхопив у свої пазури одну горючу головеньку і полетів просто до входу сов'ячого замку.

— За мною, діти! — крикнув він воронам. — Кидайте кожний свою ломачку перед самим входом сов'ячої печери, та гарно на купу!

Почали ворони кидати ломачки і швидко накидали таку купу, що зовсім заткала вхід до печери. А тим часом Каркайло кинув свою головеньку в своє гніздо, збудоване при тій же вході, і почав над нею махати крилами. Швидко головенька роз'ярилася, від неї занялася в гнізді суха трава, від трави сухе листя, а від листя сухі ломачки.

— Махайте крилами над огнем! — командував Каркайло. Замахали крилами сотки ворон, зробився сильний вітер, і швидко ціла купа ломаччя розгорілася ярим огнем.

Бухнули клуби густого гарячого диму до сов'ячого замку, побудилися сови з солодкої дрімоти. В печері почалася страшенна тривога. Робилося чимраз гарячіше, дим душив, розпука відбирала розум. Сиви кидалися в печері, мов безумні, декотрі летіли просто в огонь і гибли, як мухи, інші конали в щілинах, душилися, товкли головами о кам'яні стіни, пищали і кричали, але все надармо. І не минула година, як усі вони разом з царем Пулооким і його дубродушними міністрами погибли в тій печері. Тільки Пугукало і його свояки лишилися з цілого сов'ячого накоренка.

А ворони і круки тішилися дуже, що так хитро побороли своїх страшних ворогів. Відтепер вони могли жити собі вільно в своїм лісі і були безпечні від нічного нападу. Їх рід відтоді розмножився сильно, а сов'ячий рід зробився малий і нечисленний. І що найважливіше, бачачи, до якого нещастя доводить гордість і легкомисне заціпання противників, сови зареклися на віки вічні нападати на ворон і на круків. А круки і ворони ще й тепер, де побачать сову, то б'ють і лають її.

А Каркайла шанували всі до самої його смерті.